

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

NOVEMBER 7 • 2006

**Soldatkejsarna
– mellan mynt och
verklighet i Rom
under 200-talet**

**Vad kvinnor gjort
för kvinnor**

**Gustav III:s
faddertecken
vid kronprinsens
dop 1778**

Pris 20 kr

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

presenteras även på Svenska Numismatiska Föreningens och Kungl. Myntkabinettets hemsidor i www.numismatik.se respektive www.myntkabinettet.se. På nätet kan man läsa SNT i lågupplöst pdf-format. Den tryckta tidskriften ges ut den första veckan i februari – maj, september – december.

Målsättningen är förstås att nå en större läsekrets. Den utvidgade spridningen av såväl artiklar som annonser till allmänheten kan leda till att fler intresserar sig för ämnet och till nya medlemmar i föreningen. Att annonsera bör också bli attraktivare. Annonserpriserna ser ut som följer.

1/12 sida (47 x 50 mm)	250 kr
1/8 sida (72 x 47 mm)	350 kr
1/6 sida (47 x 105 mm)	400 kr
¼ sida (72 x 105 mm)	600 kr
½ sida (151 x 105 mm)	1.200 kr
1/1 sida (151 x 214 mm)	2.000 kr
2:a + 3:e omslagssidan 1/1 sida	2.500 kr
4:e omslagssidan 1/1 sida	3.000 kr
4:e omslagssidan 1/1 i färg	5.000 kr
4:e omslagssidan ½ sida	2.000 kr

Annonser på årsbasis får 20% rabatt. För annonsering kontakta Carin Hirsch Lundborg på föreningens kansli, e-post carin@numismatik.se. Allt material måste vara kansliet tillhanda senast den 1:a i månaden före utgivning. Enskilda SNF-medlemmar erbjuds gratis annons att köpa, sälja eller byta samlarobjekt med högst tre rader. Kontakta mgl@myntkabinettet.se. *Annonser som inte är förenliga med SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.*

Innehåll SNT 7 • 2006

Sid

Artiklar och notiser

Soldatkejsarna – mellan mynt och verklighet i Rom under 200-talet	160
Wechterska fyndet i Åbo 1802	163
Vad kvinnor gjort för kvinnor (1)	164
Gustav III:s faddertecken vid kronprinsens dop 1778	168
Polletter tillverkade av Gustav Ekwalls Gravyranstalt i Göteborg	170
Utställningar i Sporrongs skyltfönster	172
Nya sedlar?	173
Varupolletter från Ytterstfors	173
Växelbaren på Rydbergs 1906	176

Stående rubriker

Boktips	167
Nya mynt. Järnvägen 150 år	174
Personalia. Claes-Olof Algård 1925-2006 – minnesord	174
Ny medalj. Karl XII på polsk minnesmedalj	175

Omslag

Gustav III:s faddertecken vid kronprinsen Gustaf Adolfs dop 1778. Den 1 november 1778 hade drottning Sofia Magdalena efter tolv års äktenskap nedkommit med sin förstfödde, en son. Den 10 november förrättades det högtidliga dopet i Slottskyrkan. De adliga faddrarna erhöll detta tecken i guld, emalj och prytt med diamanter. Just det här exemplaret överlämnades som gåva av Gunnar Ekströms stiftelse för numismatisk forskning till Kungl. Myntkabinettet tidigare i år. Läs mer om faddertecknen och deras utdelande i Lars O. Lagerqvists artikel på sidorna 168-169. Foto: Gabriel Hildebrand, KMK.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98

onsdag – torsdag kl 10.00 – 13.00
Fax 08-667 07 71

E-post: info@numismatik.se

Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet
Box 5428
114 84 Stockholm
Tel 08-5195 5300
Fax 08-411 22 14

E-post: info@myntkabinettet.se

Ansvärig utgivare:

Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:
Monica Golabiewski Lannby

Prenumerationer:

Pris 200 kr/år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

SNT trycks med bidrag från
Gunnar Ekströms stiftelse
samt Sven Svenssons stiftelse

För insänt, ej beställt, material ansvaras
ej. SNT:s texter och bilder lagras
elektroniskt och publiceras i pdf-format
på SNF:s och KMK:s hemsidor
(www.numismatik.se samt
www.myntkabinettet.se). Den som
sänder material till SNT anses medge
elektronisk lagring/publicering.

Tryck:

Masterprint Sätter & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

Föreningsaktiviteter

NOVEMBER

25 Myntets dag – myntmessa med SNF-auktion på KMK

10.00-10.30 Kåseri av Lars O. Lagerqvist: *Sista kronvittnet från storauktionen 1966-1970.*

10.30-11.00 Ian Wiséhn: *Vi minns riksantikvarien Bror Emil Hildebrand med anledning av hans 200-åriga födelsedag.*

11.00-15.00 Myntmessa med ett tiotal mynthandlare

12.00-15.00 Visning av auktionsobjekten till SNF:s auktion i Lovisa Ulrikas bibliotek

16.00 SNF:s auktion börjar

Under dagen visar Ernst Nordin, i museets entréhall, hur det går till att tillverka en medalj. SNF har bokbord och svarar på allmänhetens frågor om numismatiska objekt. Vi kommer också att minnas Bror Emil Hildebrand med anledning av hans tvåhundraåriga födelsedag.

19.00 Gemensam middag på Myntkrogen: gubbröra på mörkt bröd, klassisk wallenbergare med potatispuré, rårörda lingon samt skirat smör, kaffe och liten kaka. Ett glas vin eller öl ingår. Pris 275 kr. Deltagande i middagen måste anmälas (bindande) till Dan Carlberg, tfn 073-310 48 91, epost: dan-carlberg@spray.se.

DECEMBER

12 SNF:s julfest

Plats: Banérgatan 17

18.00 Föreningens traditionella julmöte med bl.a. frågesport, glögg och pepparkakor.

Kungl. Myntkabinettet

Den 25 november är det dags för den nu traditionella Myntets Dag på Kungl. Myntkabinettet. Från museet deltar Ian Wiséhn med ett tala kring riksantikvarien Bror Emil Hildebrand. Lars O. Lagerqvist berättar om det sista kronvittnet från storauktionen 1966-1970. Se mer under föreningens program ovan.

Tumba Bruksmuseums höstprogram är digert och bygger många gånger på papperets olika användning. Redan har två månader gått av höstens program, och den 1 november föreläser Eva Wiséhn kring klippdockor och deras historia. Den 25 november håller Atsuko Sandberg återigen den populära kursen i japansk paketinslagning. Den 5 december kåserar Lars O. Lagerqvist kring julens mat och dryck genom historien. Och missa inte brukets andra julmarknad helgen den 16 och 17 december! Då kan man också se handpapperstillverkning samt delta i en särskild julvisning av museet.

Svenska Numismatiska Föreningen

Adress: Banérgatan 17 n.b. Buss 4, 44; T-bana Karlaplan.

Kansli: Besökstid 10.30-13.00 onsdag – torsdag.

Stängt: Midsommar – 1 september; jul- och nyårshelgerna.

www.numismatik.se

Kungl. Myntkabinettet

Adress: Slottsbacken 6. Buss 2, 43, 55, 59, 76; T-bana Gamla stan.

Utställningar: Måndag – söndag kl. 10.00-16.00.

Numismatiska boksamlingen: Torsdagar kl. 13.00-16.00.

www.myntkabinettet.se

Tumba Bruksmuseum

Adress: Sven Palmes väg 2, Tumba. Pendeltåg; buss 725.

Utställningar: sept. – maj, lörd.-sönd., juni – aug. tisd.-sönd., kl. 11.00-16.00.

www.tumbabruksmuseum.se

Soldatkejsarna – mellan mynt och verklighet i Rom under 200-talet

Av Ragnar Hedlund

När häromåret ett nytt mynt från en ”ny” romersk kejsare påträffades (se SNT 2004:4) var det, paradoxalt nog, en unik och samtidigt ganska typisk händelse. Myntet utgavs av usurpatorn Domitianus, som troligen regerade runt år 270. Det unika med fyndet var, att bara ett enda mynt tidigare var känt från denne usurpator. Eftersom någon usurpator med detta namn inte nämns alls i källorna förhöll sig därför många skeptiska till att någon Domitianus hade existerat. Det typiska låg i, att det inte är speciellt ovanligt att mynt, och framför allt nya myntfynd – ibland på avgörande sätt – kan utöka vår kunskap om de romerska kejsarna under 200-talet.

Skriftliga redogörelser för vad som hände under 200-talet är mycket knapphändiga. Den enda källan av något omfång som behandlar tiden är en lika gåtfull som illa beryktad skrift kallad *Historia Augusta*. Den består av biografier om kejsarna från 117 till 284 som utgör en märklig blandning av fakta, motsägelser, mer eller mindre vilda lögnar, rena absurditeter – och här och var, kanske, något litet stycke fakta. *Historia Augusta* kan alltså bara användas med yttersta försiktighet.

Viss information finns i redogörelser från den senare bysantinske historikern Zosimus och från dennes medeltida kollega Johannes Zonaras. Det finns även – och det är kanske de mest intressanta – spridda fragment av förlorade historiker. De mest betydelsefulla av dessa härrör från Publius Herennius Dexippus, en samtida som levde i Aten. Bland annat var han styresman där när de gotiska herulererna gav sig på staden på 260-talet.

Därutöver finns kortfattade historiska notiser från 300-talet av en viss Eutropius och dennes samtida kollega Aurelius Victor. Hur knapphändiga deras notiser är kan illustreras med vad Eutropius skriver om en av soldatkejsarna, Marcus Annius Florianus – Florianus kallad – som regerade under en kort period år 276: ”Florianus, som efterträdde Tacitus regerade som kejsare i två månader och tjugo dagar och utträttade ingen-ting värt att minnas.” Detta är allt.

En tid lika dramatisk som höljd i dunkel

Marcus Annius Florianus kan räknas till de s.k. soldatkejsarna. De regerade under en turbulent tid. Rikets stabilitet hotades av yttre och inre stridigheter. Många kejsare tvingades ägna all sin kraft åt att bekämpa rikets olika fiender. Flera kejsare stupade också i strid. En bottennivå tycks nådd år 260. Då besegrades kejsaren Valerianus av den parthiske kungen Shapur och togs tillfånga. Den sorgliga historien berättar att den romerske ex-kejsaren hölls i förödmjukande fångenskap som Shapurs personlige slav. En senare anekdot låter till och med antyda att Valerianus flåddes och att hans skinn ställdes ut som segertrofé. Om man får tro hävderna skedde allt detta medan Valerianus son och medkejsare Gallienus levde i sus och dus i Rom och inte brydde sig det minsta.

Det var dock inte alla kejsare under den här tiden som dog i regelrätta fältslag. Några dödades av andra tronpretendents soldater. I värsta fall föll de offer för sina egna soldater, när dessa ansåg att en annan tronpretendent var mer värd att satsa på och därför gjorde myteri. Detta var i sig ingen unik eller ny situation. Men nu hände detta gång på gång i bortåt femtio år, grovt räknat mellan åren 235 och 284. Kejsarmakten verkade vara bankrutt, slut.

Mirakulöst nog överlevde romarriket. Runt år 270 vände vindarna och riket räddades av en rad kompetenta kejsare. Den mest välkände av dessa torde vara Aurelianus som regerade 270-275. Han är nog bäst ihågkommen för de murar som uppfördes under hans regering runt staden Rom. Denna återuppbyggnad kulminerade i den radikala reorganisation av imperiet som genomfördes av Diocletianus under de två sista årtiondena av 200-talet.

Dessa turbulenta decennier har ofta kallats ”den militära anarkins tidsålder”. Hur kom det sig att den här situationen uppstod? Det faktum att så många tronpretendenter gång på gång misslyckades med att hålla sig kvar vid makten betyder ju naturligtvis inte att de inte försökte. Varför misslyckades de då i så många fall?

Av avgörande betydelse är att dessa kejsare också var militärer och legionsbefälhavare. I detta ligger måhända en nyckel till deras problem. Kejsarens makt och auktoritet vilade nämligen inte bara på legionernas vapen. De var även djupt rotade i staden Rom och dess ämbeten som hörde från den romerska republiken, som föregick kejsardömet. Det var oklokt att ignorera stadens traditioner. För att bli erkänd som kejsare måste man naturligtvis hävda sina maktanspråk gentemot soldaterna. Men man var även tvungen att vända sig till civilisterna i det romerska samhället. Kejsaren hade, så att säga, två roller att spela, som soldat och civilist. Var det med detta som soldatkejsarna misslyckades?

Mynten talar ...

Det mesta vi vet om soldatkejsarnas regeringar kommer från deras mynt, som finns bevarade i enorma kvantiteter. Det är på detta område den forskning som bedrivits under de senaste årtiondena ständigt förser oss med ny information. Flera stora myntfynd har utökat vår kunskap, som till exempel det om 55 000 mynt från Cunetio¹ (nuv. Mildenhall i västra England) och det liknande ännu större fyndet från Normanby i norra England.² Ett fynd av guldmunt från 260- och 270-talen från ett skeppsvrak utanför Korsikas kust innehöll ett stort antal tidigare helt okända mynttyper.³

Med största sannolikhet utgjorde mynten de enda bilder som den överväldigande majoriteten av undersåttarna någonsin såg av kejsaren. Mynten hade därför en enorm potential när det gäller det vi kanske kan kalla kejsarlig propaganda. Ofta nog har de bilder som förekommer på mynt under 200-talet karakteriserats som stereotypa: det talas om ”ändlösa rader av tomma segerproklamationer” och liknande. Och visst kan det tyckas så, om man tänker på mynt i stil med dem som Caesars mördare slog efter mordet på honom. Efter detta slogs mynt som avbildar en frygisk mössa, två dolkar och inskriften EID MART. Här har vi ett mynt som tydligt refererar till en viss händelse och utgör ett mycket påtagligt stycke po-

litisk propaganda (Caesar mördades ju den 15 mars, *Idus Martiae*, 44 f. Kr.). Sådana myntbilder har inte soldatkejsarna försett oss med.

Men mynt behöver kanske inte heller nödvändigtvis visa upp en sådan specifik bild för att utgöra ett budskap. På ett mynt fanns möjlighet att kombinera porträtt, inskrifter, bilder och olika symboler som kunde förknippas med kejsarmakten. Härigenom var variationsmöjligheterna att skapa mer subtila budskap nära nog otömliga.

Präglingen i de romerska myntverken skedde dessutom inte kontinuerligt utan i ”omgångar.” I en sådan omgång – en s.k. emission – användes ett visst antal bilder och motiv som kan bilda en ”grundläggande propagandaenhet.”⁷⁴ Det är bl.a. att fastlägga på vilka sätt soldatkejsarnas myntning var uppdelade i sådana emissioner som numismatiker varit sysselsatta med under 1900-talet. Ett av de senaste bidragen, som så att säga fyllde igen en av de sista luckorna, är Robert Göbels postuma verk som utkom år 2000 om myntningen under Valerianus och Gallienus (253–268).

Mynten torde ha kunnat utgöra det perfekta sättet för soldatkejsarna att sprida sina anspråk på kejsarmakten. Detta gällde speciellt dem som i nästan alla fall befann sig i rikets provinser, i flera fall i militärläger långt borta från staden Rom. De behövde se till att deras maktanspråk snabbt spreds till grupper de ville påräkna stöd från. Vilka idéer och budskap skulle då dessa mynt leverera – hur försökte soldatkejsarna med sina myntbilder övertyga sin omgivning om att just de var värdiga att härskas?

Det har föreslagits att kejsarens makt vilade på två pelare: den formella makt som fanns i senaten och den informella som fanns i det hov som under principatet växte fram kring kejsarens person – *aula caesaris*. Dessa tre – senat, hov och kejsare – bildade en slags ”maktens triangel”. Och för soldatkejsarnas vidkommande är det en inte helt orealistisk tanke att deras soldater, deras närmaste officerare, ”stabar” om man så vill, fungerade som ett slags hov. Ett sätt att se hur soldatkejsarna försökte legitimeras sin makt skulle därför kunna vara att studera maktspelet i triangeln mellan kejsare, senat och soldater: hur soldatkejsarna försökte rikta budskap till dessa två grupper, hålla dem lugna och uppnå balans mellan deras krav.

Bilden av en soldatkejsare. På detta mynt – slaget i Ticinum (nuvarande Pavia i norra Italien) – avbildas Aurelianus antagligen med en lorica squamata, en slags pansarskjorta sammanfogad av små metallplåtar. Sådan utrustning var vanlig i fält och användes speciellt ofta av beridna trupper. RIC V:1, Aurelianus no. 152; Estiot 1999 s. 56. Skala 2:1.

... om kejsarna och staden Rom ...

Det sätt på vilket den politiska situationen i Rom under 200-talet präglades av ett spänningsförhållande mellan soldaterna å den ena sidan och senaten å den andra kan illustreras med ett konkret exempel. År 275 hade kejsar Aurelianus blivit mördad, och riket hotades att åter kastas ut i kaos efter att denne energiske kejsare mer eller mindre mirakulöst hade lyckats återställa ordningen. Vad som nu hände var, om vi får tro Historia Augusta och de andra latinska källorna, något mycket märkligt. Armén uppmanade senaten att utse en kejsare. Senaten vägrade och hänvisade tillbaka till armén, som dock envisades med att inte vilja uppträda som kungamakare, som den hade gjort så ofta förr. Tre gånger skickades dessa uppmaningar fram och tillbaka mellan senaten och armén. Och under denna tidsrymd hade Rom alltså ingen kejsare. Ett interregnum inträffade, under vilket staten, fantastiskt nog, fortsatte att fungera som om det hade funnits en kejsare.

Till slut valdes den äldre senatorm Marcus Claudius Tacitus till kejsare. Tacitus regering blev kort; han regerade bara halvtannat år innan han dog av ålderssvaghet och blev ersatt av den inledningsvis nämnde Florianus. Denne i sin tur regerade endast några få månader innan han ersattes av den, till all lycka för romare och senare historiker, betydligt mer långlivade Probus (han regerade

sex år, 276–282). Tacitus regering kom i alla fall att ses som en sista kort renässans för senatens politiska makt. Edward Gibbon är med sitt monumentala verk *Det romerska rikets nedgång och fall*, först publicerat 1776–1788, en av portalfiguerna i historieforskningen. Han hade talang för slagkraftiga fraser och kallade detta ”en av de mest välbelagda, men mest otroliga händelserna i mänsklighetens historia.”⁷⁵

Om man tittar närmare på saken förhåller det sig i själva verket tvärtom. I beaktande av det nämnda källläget är historien allt annat än välbelagd – men var den när allt kommer omkring så otrolig? Det kanske kunde tyckas så, om man inte kan tänka sig soldatkejsarperioden på ett annat sätt än som en tid då det romerska imperiet helt var i händerna på soldaterna. Men det är nog att göra det väl enkelt för sig. Och om man frångår denna uppfattning för ett ögonblick, kunde den här incidenten ha inträffat? Det är en sak att vi aldrig slutgiltigt lär kunna bedöma sanningshalten i Historia Augustas uppgifter om händelserna år 275. Men om man tar i åtanke det politiska klimatet i Rom vid den här tiden, fanns det en möjlighet att denna situation – den blockering av makten mellan två starka och inflytelserika grupperingar i staten som historien om ett interregnum ju tycks åskådliggöra – skulle ha kunnat inträffa?

Gudinnan Roma avbildad på frånsidan av ett guldmynt. Myntet slogs i Serdica (nuvarande Sofia i Bulgarien), troligtvis under de första månaderna av år 276. Detta var under Tacitus korta regering. Myntverket i Serdica är ett av de viktigaste myntverken under den senare soldatkejsartiden. Det visar på hur betydelsefulla de romerska provinserna på Balkan hade blivit för riket. Estiot 1999 no. 99 (detta mynt faktiskt!). Skala 2:1.

Detta kan måhända te sig som ett rent teoretiskt käbblande om ord. Men den fråga som ligger till grund för spørsmålet är ju den om vilket förhållandet var mellan kejsare, senat och armé. Och kan då mynten kasta något ljus över detta? En ganska iögonenfallande detalj i Tacitus myntning är i alla fall det flitiga användandet av mynt med inskriften ROMAE AETERNAE. På dessa fanns en bild av gudinnan Roma och de verkar ha utgjort ett vanligt sätt för kejsaren att visa sin respekt gentemot Rom. Denna bildtyp förekommer mer eller mindre sporadiskt i alla kejsares myntning under soldatkejsarperioden. Men den är alltså långt vanligare förekommande än normalt just i Tacitus myntning. Intressant nog gäller detta inte bara i Rom utan i hela riket. Framför allt är detta den allra vanligast förekommande enskilda typen i Tacitus guldmyntning. I en nyligen utkommen katalog över de romerska kejsarnas guldmyntning listar Xavier Calico av 67 kända guldmynttyper för Tacitus totalt hela 32 som *Roma*-typer. Detta kan jämföras med Aurelianus (97 typer totalt, ett enda mynt av typen *Roma*) Florianus (13 st., också ett enda mynt av typen *Roma*) och Probus (147 st., 6 st. av typen *Roma*). Det tycks alltså i alla fall uppenbart att man under Tacitus korta regering var speciellt angelägen att visa på kejsarens samhörighet med staden Rom.

Ännu intressantare är vad som händer i myntningen under Probus regering. Två kejsarporträtt är karakteristiska för myntningen under soldatkejsarperioden. Det ena är en bild där kejsaren visar sig som soldat, med sköld, spjut och i vissa fall även hjälm. Den andra är en bild där kejsaren visar sig som konsul (den högst uppsatta ämbetsmannen i republiken) På de här myntporträtten är kejsaren iförd den speciella toga, *toga picta*, som utgjorde konsuls ämbetsdräkt, och han bär den örnförsedda spira som var konsuls ordensinsignium. Det har förmodats att myntbilder med denna typ av porträtt slogs för att tillkännage att kejsaren hade upptagit ett konsulat, en tradition som kejsarna fortsatte med långt fram under kejsarperioden. Både dessa bilder förekommer sporadiskt i alla soldatkejsares myntning.

Men varför dyker då dessa porträtt upp just under soldatkejsarperioden? Det är frestande att spekulera i att de skulle fylla någon slags funktion i tidens maktspel just mellan kejsare, soldater och staden Rom. Och des-

På detta mynt – troligen slaget i Ticinum i början av 280-talet, i slutet av Probus regering – avbildas kejsaren med spjut och sköld. Detta är en typ av bild som förekommer ofta just i myntningen under 270-och 280-talen. Ofta finns olika utsmyckningar på bröstspansaret och skölden. I det här fallet tycks skölden vara täckt av metallfjäll och omgiven med en dekorerad kant.
Pink 1949, s. 67. Skala 2:1.

sa bilder förekommer just i Probus myntning i mycket större utsträckning, och med långt fler variationer på temat, än vare sig tidigare eller senare. Det tycks, oavsett huruvida ett interregnum inträffade eller ej, som om något har hänt runt år 275. Detta något gjorde det nödvändigt för Probus att bedriva en mer intensiv kommunikation med de grupper på vilka hans makt vilade.

... och om ett imperium i förändring

Var 200-talet endast en tid av "militär anarki?" Mycket talar för att det här

Här avbildas Probus som konsul. Han bär dennes speciella, ceremoniella toga och den örnkrönta spira som var konsuls ämbetsstecken.

RIC V:II, Probus no. 375;
Pink 1949 s. 63. Skala 2:1.

inte är en rättvis bild. Under framför allt senare halvan av 200-talet genomgick romarriket omvälvande förändringar. Stridigheterna ledde till att många av rikets provinser helt enkelt blev tvungna att ta hand om sig själva. Därigenom fick de ökad betydelse, medan huvudstaden Rom försvagades. Låt oss åter ta de guldmynt av typen *Roma aeterna* slagna under Tacitus regering som exempel. De senaste studierna visar att dessa *inte* slogs i staden Rom – vilket man tidigare tagit för givet – utan i myntverken på Balkan, som vid den här tiden tagit över rollen som Roms kasakista.⁶

I själva verket höll en ny världskarta långsamt på att form – och på den var inte längre Medelhavet och Rom världens självklara mittpunkt. Och det var nog snudd på omöjligt för kejsaren att behålla kontrollen i alla lägen under denna process. Marcus Annius Florianus kan i alla fall inte sägas ha varit vidare lyckosam. Efter sin mycket korta regering begrades han i ett fältslag av rivalen Probus – om det ens gick så långt. Enligt somliga källor gick Florianus trupper över till fienden redan innan slaget. Men andra soldatkejsare tycks ha varit mer framgångsrika. Om inte annat är det, som även Gibbon anmärkte, ganska anmärkningsvärt att romarriket INTE gick under. Så uträddade soldatkejsarna verkligen – för att låna Eutropius ord – inte någonting värt att minnas?

I vilket fall som helst återstår inte ens minnen, utan enbart brottstycken av minnen av soldatkejsarna och deras (brist på) makt. Det är bara mynten, de föremål med vilka de alltså kanske försökte legitimera sin makt, som motstått tidens tand. Och i fallet Domitianus har myntet överlevt inte bara honom utan även själva vetskapen att det någonsin överhuvudtaget existerade en människa bakom myntbilden. Är inte detta en historiens ironi så säg?

Foto: Gabriel Hildebrand, KMK.

Noter

- ¹ Se Lind, SNT 4:2004.
- ² CHR 8.
- ³ Huvelin & Lafaurie 1980.
- ⁴ Göbl 2000, 41 ff.
- ⁵ Gibbon (ed. Bury), 249.
- ⁶ Estiot 1999, 387f.

Litteratur

Calico, X.: *The Roman Aurei, Barcelona* 2003.

Coin hoards from Roman Britain. 8, The Normanby hoard and other coin hoards. Bland, R., & Burnett, A. (eds), London 1988.

Estiot, S.: *Ripostiglio della Venèra : nuovo catalogo illustrato. Vol. 2/1, Aureliano, Rom* 1995.

– *L'or romain entre crise et restitution, 270-276 apr. J.-C. II. Tacite et Florian, Journal des savants* 1999, 335-429.

Gibbon, E.: *The history of the decline and fall of the Roman Empire vol I*, Bury, J.B. (ed), New York 1946.

Göbl, R.: *Die Münzprägung der Kaiser Valerianus I., Gallienus, Saloninus (253/268), Regalianus (260) und Macrianus, Quietus (260/262)*, Wien 2000.

Huvelin H., Lafaurie J.: *Trésor d'un navire romain trouvé en Méditerranée. Nouvelles découvertes. Revue Numismatique* 1980, 75-105.

Lind, L.: En ny romersk kejsare upptäckt. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 2004:4, 86-87.

Pink, K.: Der Aufbau der römischen Münzprägung: Part VI.1, Probus. *Numismatische Zeitschrift* 73, 1949, 13-74.

RIC V:I-II = The Roman Imperial Coinage, vol. V:I-II, by Percy H. Webb, ed. by Harold Mattingly & Edward A. Sydenham. London 1927-1933. □

HÅKAN WESTERLUND

MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER

MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Vasagatan 42

111 20 STOCKHOLM

TEL 08-411 08 07

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmärken

Öppettider

Vardagar 10.00 – 18.00

Lördagar 10.00 – 14.00

Regeringsgatan 6

111 53 Stockholm

Tel. 08-411 50 81

Fax. 08-411 52 23

Wechterska fyndet i Åbo 1802

Ett av de största myntfynden i Finland är det som påträffades i Åbo stad år 1802. Skatten innehöll sammanlagt 7 747 mynt och utgjordes huvudsakligen av svenska silvermynt från Karl XI:s och Karl XII:s regeringar: 840 fyramark, 5 190 tvåmark, 1 708 enmark samt 1 dansk fyramark, 1 bremisk fyramark, 5 danska tvåmark och 2 "pjeser" = femören. I skatten fanns också nå silverskedar.

Fyndet har redan tidigare behandlats i Wilhelm Lagus *Numismatiska anteckningar. II. Om mynt funna i finsk jord*. Helsingfors 1900, s. 55 ff, samt nämnts av Pekka Sarvas på s. 30-31 i uppsatsen *De finska myntskatterna från 1700-talet* tryckt i NNÅ 1967. Skatten har tillhört den förmögne köpmannen och färgaren Wechter och kan, för att citera Sarvas, som sådan jämföras med den omkring fyrtio år yngre Lohe-skatten i Stockholm.

Redan 1870 infördes emellertid en notis i en svensk tidning som beskrev fyndet. SNT:s redaktion tror att det kan vara av intresse att än en gång påminna om detta stora fynd.

Vid finska litteratursällskapets historiska sektionens möte den 27 sisl. April redogjorde dr Reinholm för åtskilliga i Finland under äldre och nyare tider gjorda fornynd, af hvilka han tillika uppvisade afbildningar. – Särskildt märkligt var det s.k. Wechterska fyndet i Åbo, hvarom doktorn dels ur äldre tidningar, dels ur samtida trovärdiga personers berättelser, erhållit följande närmare underrättelser.

Den 14 Mars 1802 kl. 11 à 12 f. m. skulle drängen Michel Johansson, för tiden i tjänst hos professorn sedermera biskopen Tengström, gå öfver den plats, der grunden till Åbo akademii hus som bäst gräddes. Här nedsjönk hans ena fot plötsligt i jorden och vidare genom ett kistlock, som brast sönder för hans tyngd. – Då han drog upp foten, medföljde en mängd silfvermynt. Han fann sig ha trampat i en skatt, plockade upp pengarna, som blifvit synliga, samt skyndade hem för att berätta detta för prof. Tengström. Denne begaf sig genast till stället, åtföljd af några tjänare, och fann der en af ålder och röta redan söndermultnad kista, fylld med hela, halfva och fjerdedels karoliner, hvilka i två åmbar bragtes till professorns gård, der skatten följande dag i universitetsbyggnadskomiténs närvaro öfversågs och uppräknades och befanns utgöra:

840 st. 4 marks stycken, 5 190 st. 2 marks stycken, 1708 st. marks stycken samt några utländska silfvermynt, förutom 9 st. gammalmodiga silfverskedar, märkta med initialbokstäfver af diverse namn, men en hade fullständigt ingrave-rad namnet Barthold Festings.

Alla upplysningar om skattens ursprungliga egare saknades, till dess en löjtnantsenka Bäck, född Wechter, uppträdde med anspråk på densamma. Å den plats, der fyndet gjordes, hade fordom stått en gård, tillhörig hennes farfader, en förmögne färgare Wechter. Att skatten af denne blifvit nedgräfd under Carls XII:s regering vid ryssarnes eröfring af Finland, sökte fru Bäck bevisa och åberopade härtill som vitne en ålderstigen qvinna, hvilken i magistratspersonernas närvaro å ed afgaf den berättelse, att fru Bäckes fader, som under kriget vistades i Stockholm och ej heller var närvarande vid sin faders, eller förenämnde färgare Wechters död, endast fått det testamente att han bara skulle söka i huset, så skulle han nog hafva hvad han behöfde. Sonen, som kände sin faders rikedom, hade vid sin hemkomst anställt gräfningar i gården och i närheten af porten, stött på en stor gryta fylld med kopparpenningar, utgörande en icke obetydlig summa för den tiden. I förmodan att detta var den skatt fadren antyd, hade han derefter upphört med vidare letningar. Det starkaste bevis fru Bäck emellertid frambragte, var det då hon visade hemifrån medtagna skedar, som till inskription och form fullkomligt liknade de funna.

Den påbörjade rättegången blef emellertid snart onödig; ty skatten, som förseglad förvarades i domkyrkans sakristia, blef en stormig Oktobernatt af tjuvar, som gjort inbrott i kyrkan, "bortstulen, utan att minsta upplysning derom sedermera kunde vinnas".

IW

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46

Box 5132 102 43 Stockholm

Tel 08/662 62 61 - Fax 08/661 62 13

KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
MYNT • SEDLAR • MEDALJER
ORDNAR

Lagerlista över svenska personmedaljer och numismatisk litteratur
www.nordlindsmynt.se

Vad kvinnor gjort för kvinnor (1)

”Deeds not words”

Av Eva Wiséhn

En föraning om nya tider

Under 1700-talet senare del väcktes debatten kring de mänskliga rättigheterna. Den engelske radikalen Thomas Paine (1737-1809) deltog aktivt i det amerikanska självständighetskriget, framförallt som politisk skribent. Han var emot slaveriet och var en av de första som propagerade för en fredsrörelse och för hjälp till de fattiga och sjuka. Han återvände till England 1787, och åren 1791-1792 utgav han sitt arbete *The Rights of Man* i två delar.

Paine utsattes för hård kritik från myndigheterna och man förbjöd vidare spridning av böckerna. Han ställdes inför rätta för uppvigling, men flydde till Frankrike. Böckerna spreds, trots förbudet, oerhört snabbt över hela världen och översattes tidigt till svenska.

Those who expect to reap the blessings of freedom must, like men, undergo the fatigue of supporting it.

*Ur The Rights of Man
av Thomas Paine (1737-1809)*

Med *Jane Austen* (1775-1817), *Mary Wollstonecraft* (1759-1797) och senare systrarna *Charlotte, Emily och Anne Brontë* (1816-1855) eggades kvinnor till en mer självständig vilja och plats i livet. *Wollstonecraft*, gift med anarkisten *William Goodwin*, gav ut debattboken *A Vindication of the Rights of Women* år 1792. Den översattes aldrig till svenska.

Kvinnosaksfrågan

En tidig stor kvinnosaksfråga gällde kvinnors rösträtt och valbarhet till parlament/riksdag. Grunden till kampen fanns bl.a. i franska revolutionens uttalanden om de mänskliga rättigheterna. Förutsättningarna för kvinnans likaberättigande följde industrialismens genombrott på 1700-1800-talet.

År 2003 utgav *The Royal Mint* i Storbritannien ett nytt minnesmynt till 100-årsminnet av *WSPU:s (Womens social and political union)* instiftande. Myntet är i valören 50 pence och visar på åtsidan drottning Elisabeth II:s porträtt. Frånsidan visar suffragetten *Emmeline Pankhurst*

1. Minnesmynt utgivet av *The Royal Mint* i Storbritannien 2003 till 100-årsminnet av *WSPU:s* instiftande.

(mer om henne nedan) som håller i *WSPU*-standaret. Rörelsen åstadkom en delseger 1918, då alla kvinnor som uppnått 30 års ålder fick rösträtt. Slutligen kom den totala segern 1928 genom rösträtt för kvinnor från 21 års ålder. Myntet har formgivits av *Mary Milner Dickens*. Det är detta mynt som är utgångspunkten för följande artikel.

Inom numismatikens vidsträckt områden har den kvinnliga emancipationen inte märkts i någon större omfattning. Kvinnosakskvinnorna har kommit långt i sin kamp, men ännu idag finns orättvisor mellan könen. En tydlig sådan märks i svårigheten att hitta medaljer, mynt eller sedlar där kvinnosakskämparna hedrats.

I Norge har man hedrat författarinnan *Camilla Collett* (1813-1895) på en sedel. Hon arbetade genom sitt författarskap – liksom t.ex. *Jane Austen* och *Fredrika Bremer* – för kvinnans frigörelse. I Australien finns kvinnorrättskampen och författarinnan *Mary Gilmore* (1864-1962) på en annan sedel. I USA är *Susan Anthony* (mer om henne nedan) avbildad på ett reguljärt 1-dollarmynt år 1979.

Hur kommer det sig att så få av våra svenska föregångskvinnor har hedrats på medaljer, mynt och sedlar? Det går inte att enbart skylla på männen, kvinnor kunde själva ha

tagit initiativ att hedra t.ex. de första kvinnorna i riksdagen, första kvinnliga studenten eller första kvinnliga läkaren. Kanske är medaljer, mynt och sedlar alltför starkt förknippade med manliga värden.

Well done, sister suffragette

Den största och mest omskrivna kamprörelsen är suffragetterna i Storbritannien. Kvinnor som tog strid för kvinnors rätt att rösta, välja arbete och livsstil fick emellertid utstå en hel del lidande och förtvivlan i sin kamp.

Detta påminns vi om i filmen *Mary Poppins* som handlar om de starka kvinnor som i början av 1900-talet förde kampen för kvinnlig rösträtt. Rollfiguren *Mrs Banks* är på protestmarsch tillsammans med sina lika-sinnade ”syster”. Hon strålar av lycka och segervisshet när hon sjunger:

We're clearly soldiers in petticoats
And dauntless crusaders for women's votes
Though we adore men individually
We agree that as a group they're rather stupid

Cast of the shackles of yesterday
Shoulder to shoulder into the fray
Our daughter's daughters will adore us
And they'll sing in grateful chorus
”Well done, sister suffragette”

Författarinnan *P. L. Travers* (1899-1996), en pseudonym för *Helen Lyndon Goff*, kom från Queensland i Australien. Redan som tioåring blev hon professionell skådespelerska under namnet *Pamela Lyndon Travers*. Vid sjutton års ålder flyttade hon till Dublin där hon umgicks i litterära kretsar. Hon började snart skriva själv. År 1934 kom den första boken om *Mary Poppins* ut. En stark kvinna berättade om en ännu starkare kvinna från en tid då kvinnokampen var som starkast.

Suffragetterna

Beteckningen suffragett kommer av latinets *suffragium*, som egentligen var den stenskarva som forntidens romare använde vid omröstningar. Senare användes ordet även i betydelsen *röst*, som avgavs i folkförsamlingar eller kriminaldomstolarna (*judicia publica*), eller själva rösträtten. Benämningen suffragetter lanse-

rades i *Daily Mail* 1906, och i *Nordisk Familjebok* från 1918 står följande:

Suffragetter, engelsk benämning, som numera används öfver hela världen på kvinnor, som med olofliga och våldsamma medel vilja trotsa sig till rösträtt. I Storbritannien ha suffragetterna för att vinna sina mål ej skytt mordbrand, skadegörelse, öfverfall, ja anslag mot människors lif. Numera, 1918, har parlamentet antagit en lag om kvinnlig rösträtt.

Uppslagsbokens definition av suffragetterna visar med all önskvärd tydlighet inställningen till suffragetternas kampmedel.

År 1851 påbörjades en kampanj för kvinnors rösträtt genom Harriet Taylor, då hon anonymt lät publicera en artikel med titeln *The enfranchisement of Women*. Taylor var gift med John Stuart Mill som 1866 presenterade the suffrage petition för parlamentet, undertecknad av 1 500 kvinnor. Samtidigt lade han fram en motion för kvinnors rösträtt. Mill gav också 1869 ut sin avhandling *Kvinnans underordnade ställning*. Han menade att man inte bara befäste en enorm orättvisa utan också äventyrade hela mänsklighetens utveckling genom att fortsätta underordna kvinnan. Stuart Mill hedrades för sina politiska insatser med en medalj 1882 som graverades av Alphonse Legros.

Ett av de tidigaste organiserade nationella politiska partierna var *Primrose League*. Det grundades 1883 och fick sitt namn efter Disraelis favoritblomma vildvivan. Uttrycket *the primrose path* är ett bildligt uttryck för att gå den breda vägen. Partiets mål var allmän rösträtt för män och kvinnor och mottot lydde: *Imperium et libertas = Imperiet och frihet*.

År 1897 bildades *National Union of Women's Suffrage Societies (NUWSS)* under ledning av Millicent Garrett Fawcett (1847-1929). Denna organisation ses som den laglydiga icke-militanta delen av suffragetterrörelsen.

Basen för kvinnokampen var industristaden Manchester i England. Det var också här som Emmeline Pankhurst inledde sin kamp.

Emmeline Pankhurst

Emmeline Pankhurst föddes 1857 i Manchester. Hon blev de brittiska suffragetternas ledare och ledde kampen för kvinnans rösträtt med järnhård vilja och styrka. Hon utstod fängelsestraff, hungerstrejk och

2. John Stuart Mill av Alphonse Legros. Foto: The Trustees of The British museum.

kroppsligt lidande för kvinnornas sak.

År 1879 gifte hon sig med jurisdoktor Richard Marsden Pankhurst. Han var en aktiv radikal politiker och också han var förkämpe för kvinnorösträtten.

"Deeds not words" [Handling, inte ord], Emmeline Pankhurst motto, fungerade som slogan under tidigt 1900-tal. Det broderades på banderoller och banér som användes vid demonstrationerna som en reaktion på den sedan fyrtio år tillbaka stillsamt förda kampanjen för kvinnans frigörelse och likaberättigande. *"Deeds"* blev väl det som Mrs Pankhurst skulle bli mest känd för.

I British Museums samling finns en gipsmodell av en medalj över Pankhurst från 1914 av okänd konstnär. Det är obekant huruvida det verkligen blev en medalj.

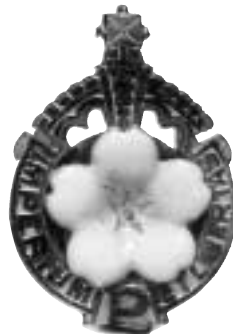
Womens social and political union, WSPU

Som relativt nybliven änka anslöt sig Emmeline Pankhurst 1892 till "oberoende arbetarpartiet". I oktober 1903 instiftade hon, tillsammans med dottern Christabel, föreningen *Womens social and political union (WSPU)*. Emmeline Pankhurst styrde *WSPU* med järnhand.

4. Emmeline Pankhurst av okänd konstnär.

Gipsavgiutning. Foto: The Trustees of The British Museum.

3. Broschen för Primrose League, ca 1889.

Syftet var att samla kvinnorösträtterns anhängare, oberoende av partitillhörighet. Rörelsen drog till sig kvinnor som längtade efter rättvisa, jämställdhet, handling, känslomässig utlevelse, drama och martyrskap. Man använde sig av nya propagandametoder som vädjade till fantasin och offerviljan: parader i kostym, jättemöten med mycket musik, omedelbart handlande. WSPU:s färger, lila, vitt och grönt, stod för rättvisa, renhet och hopp. Man lät till och med slå in orden *Votes for Women* på reguljära pennmynt. Ett mer effektivt sätt att sprida ett budskap är svårt att hitta.

Föreningen propagerade till en början för sin sak genom offentliga tal, pamfletter, tidningsartiklar m.m., men 1905 ändrades deras metod och kampen blev mer och mer våldsam. De störde de politiska partiernas möten, deputationer uppvaktade ideligen ministrarna "hvarvid deltagarinorna trots polisafspärningar sökt med våld intränga till dem i deras ämbetsrum eller bostäder eller parlamentet, inslagning av fönsterrutor samt på sistone mordbrandsanläggningar och annan skadegörelse." (Nordisk Familjebok 1918)

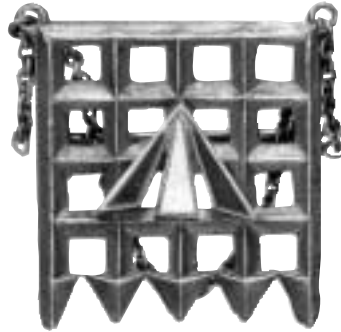
En aggressiv stridstaktik

Syftet var att trötta ut regeringen och få den till eftergift. Man ville också göra klart för allmänheten att rörelsens medlemmar inte kände sig bundna av några lagar, så länge som kvinnorösträtten inte införts. Christabel Pankhurst, Emmelines äldsta dotter, var den som i oktober 1905 vid ett liberalt politiskt möte började använda sig av en mer aggressiv stridstaktik. Hon blev flera gånger dömd till fängelsestraff.

Emmeline Pankhurst dömdes flera gånger, med början 1908, till fängelsestraff. Suffragetter som 1909 dömts till fängelsestraff gick, efter mönster från ryska fängelser, i hungerstrejk som ett medel att påverka myndigheterna. Till minne av sin första tid i Holloway-fängelset tilldelades Mrs Pankhurst en medalj. Medaljen är fäst i en bäranordning med ett band i suffragetternas färger mellan två balkar. På den övre balken står i versaler namnet HOLLOWAY och på den nedre datumet Oct. 8th 08. Den ingraverade texten har fyllts med svart emalj. Medaljens åtsida har inskriptionen H.2 4, vilket står för Hospital Wing, 2nd Floor, Cell Number 4. Frånsidan bär inskriptionen MRS PANKHURST. Medaljen bjöds ut på Spinks auktion den 30

5. Pennmynt från 1903 överstämplat med texten *Votes for Women*.
Foto: The Trustees of The British Museum.

6. WSPU:s Holloway brooch, formgiven av Sylvia Pankhurst 1909.

7. Emmeline Pankhurst i fångkläder. Repro.

april 2004 med ett utrop på 20.000-30.000 pund. Ingen köpare bjöd till utropspriset varför den återgick till ägaren.

För att även hedra de övriga hungerstrejkande kvinnorna i Holloway-fängelset lät man prägla en belöningsmedalj. Medaljen fästs med ett band i suffragetternas kampanjfärger, grönt, vitt och rött. Upp till är bandet försett med en fästbanordning utformad som ett textband i silver med texten FOR VALOUR [För Tapperhet]. Ned till sitter ett liknande textband med texten MARCH 4 TH 1912. Själva medaljen påminner om ett litet silvermynt och har endast inskriften HUNGER/STRIKE. En av suffragetterna, Norah Dacre Fox, medaljerades tre gånger för genomgångna hungerstrejker i Holloway-fängelset. Denna medalj utbjöds på Spinks auktion i april 2006.

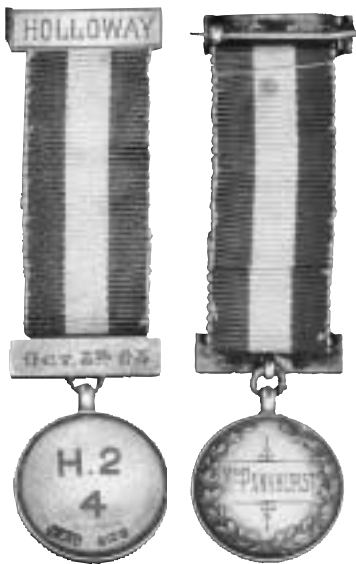
I mars 1912 ledde Christabel en demonstration i London där man systematiskt slog in en massa skyltfönster (en taktik vi känner igen idag genom rörelsen "Reclaim the City"). Efter detta flydde hon till Paris varifrån hon fortsatte delta i rörelsens ledning. Hon arbetade framförallt genom kvinnokampens tidning "The Suffragette". Även systemen Sylvia ägnade sig från 1906 åt agitation i suffragetterfrågor.

Sylvia Pankhurst formgav också en brosch, "Holloway brooch", föreställande ett spetsat fällgaller, portcullis, träffat av en pil i suffragetternas färger. Broschen tilldelades suffragetter efter avtjänat straff på Hollowayfängelset.

Vännerna Emmeline Pethick och Frederick Lawrence, Pethick-Lawrence, ett jämlikt par som båda behöll sina respektive namn och använde dubbelnamnet Pethick-Lawrence, var viktiga finansierare till suffragetterrörelsen. De satsade både pengar och energi på WSPU från starten men bröt 1912 med Pankhurst då de kritiserade våldsmetoderna. De anslöt sig till stället till *United Suffragists*.

Krigsutbrottet den 4 augusti 1914 förändrade situationen. Den 10 augusti frigavs samtliga suffragetter samtidigt som Emmeline Pankhurst avblåste fiendtligheterna: "Samma patriotism, som har gett kvinnor styrka att för landets bästa uthärda tortyr i fängelserna, gör det nu till vår brinnande önskan att vårt land skall segra" (Clayhills s. 475).

Foto: Gabriel Hildebrand om inget annat angivits.

8. Medalj utdelad till Emmeline Pankhurst till minne av tiden i Holloway-fängelset 1908.

Repro:
Spinks katalog 20 april 2006.

9. Medalj utdelad till Norah Dacre Fox.

Repro:
Spinks katalog 30 april 2004.

10. Medalj utdelad 1912 till kvinnor som hungerstrejkat för suffragetternas sak.

Repro:
BBC History augusti 2004.

Litteratur

Attwood, P.: Badges. London 2004.

Clayhills, H.: *Kvinnohistorisk uppslagsbok*. Värnamo 1991.

Elgenstierna, G.: *Svenska adelns ättartavlor*. Stockholm 1925-.

Nationalencyclopedien. Diverse artiklar, t.ex. om Anna Lindhagen, Elin Wägner; kvinnlig rösträtt.

Nordisk Familjebok. Kvinnorörelsen; Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt; Olivecrona; Suffragett. Stockholm 1918.

Spinks katalog den 30 april 2004.

Spinks katalog 20 april 2006.

Ullman, M.: *Kvinnliga pionjärer verkamma i Sverige*. Mariehamn 2004.

Östholm, H.: *Akademiska sekel*. Uppsala 2003.

Internet

www.regeringen.se 2004-09-22

Forts. i nästa nr av *SNT*.

Köp dina julklappar
i Kungl.
Myntkabinettets
butik!

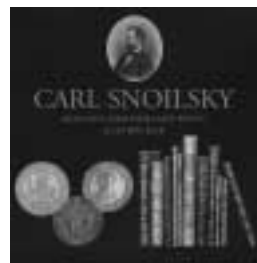
Boktips

Monica Golabiewski Lannby & Ian Wiséhn: *Märkliga myntskatter i Stockholm*. 2003. KMK och Samfundet S:t Erik. Hft. 40 s. 50 kr.

Jonas Rundberg: *Den svenska örlogsmyntningen under Kristoffer av Bayern till Sten Sture den äldre, ca 1440 till 1470-talets slut. En stamstudie*. 2005. SNF. Inb. 350 s. 350 kr, SNF-medlem 250 kr.

Göran Wahlquist (red.): *Carl Snoilsky. Skalden som samlade mynt och böcker*. 2004. Göteborgs Universitetsbibliotek, KMK, SNF. Hft. 48 s. 75 kr.

Kungl. Myntkabinettets butik
Slottsbacken 6, Stockholm
tel.: 08-5195 5304

Gustav III:s faddertecken vid kronprinsens dop 1778

Av Lars O. Lagerqvist

Äntligen, den 1 november 1778, nedkom drottning Sofia Magdalena med sin förstfödde, därtill en son. Hon och Gustav hade varit gifta i tolv år och nu spreds illasinnade rykten, som förstörde mycket av glädjen för den stolte fadern. Det ledde också till en total brytning med modern Lovisa Ulrika; hon hade, menade Gustav, lyssnat till förtälet, som utpekade greve Munck som den verkliga fadern. Trots att kungen fyra år senare fick ännu en son ville ryktet aldrig riktigt tystna. Kanske tid för ett DNA-prov?

Den 10 november var det dags för det högtidliga dopet, som förrättades i Slottskyrkan av ärkebiskop C. F. Mennander. Hela det tryckta ceremonielet omfattar många sidor och anger i detalj hur alla deltagare skulle gå, stå och sitta och att de skulle bära galauniform respektive stora ordensdräkten. Dagen innan hade kungen meddelat Rikets ständer, att de skulle utse ett antal faddrar. Inräknat talmännen skulle det vara aderton från Ridderskapet och Adeln, nio från Högvärdiga Prästeståndet, nio från Borgarståndet och nio från Bondeståndet. Den högtidliga dagen hämtades de av överhovstallmästaren greve Adolf Lewenhaupt, som skulle använda en vagn förspänd med sex hästar. De fördes till Slottskyrkan, där landets främste adelsman, greve Brahe, tillika en av faddrarna, höll kronprinsen vid dopet.

Det blev ett rikt regn av medaljer och faddertecken vid detta solenna tillfälle. En särskild kastpenning distribuerades litet senare vid H M Drottningens kyrktågning den 27 december och kastades ut till folket, varvid det blev trängsel och många trampades ihjäl. En stor medalj visade kungen med krona och mantel, bärande kronprinsen. Samtiden kritiserade den som "alltför realistisk" (eller "vardagsnära"); det tycker knappast vi. Dessutom var det ju inte kungen som bar barnet. Men det skulle gunås helst vara symboler, gudar och gudinnor för att passa dåtidens medaljvänner.

Faddrarna från adeln erhöll alla ett faddertecken i guld och emalj som det här avbildade, ärkebiskopen ett liknande men infattat i en krans av rosenstenar. Biskoparna och övriga

Faddrarna från adeln erhöll detta faddertecken med kedja, som utdelades vid kronprins Gustaf Adolfs dop 10 november 1778. Guld, emalj och diamanter. Kedjans längd är ca 76 cm, vikt 41,74 g. Detta exemplar har tillhört F. A. U. Sparre men ingår numera i Kungl. Myntkabinettets samlingar genom gåva från Gunnar Ekströms stiftelse. Se även omslagsbilden i färg. Foto: Gabriel Hildebrand, KMK.

prästeståndets faddrar fick ett något enklare, så även borgarståndet, medan bondeståndet dels fick kastpenningen i guld att bäras i ett band i svart och guld, dels en vase av guld att sy fast på rocken – den skulle vara ärfvillig! (Trots mycket sökande har varken ordens- eller medaljforskaren Leif Pålsson eller författaren lyckats spåra det sista existerande exemplaret, som ännu omkring 1900 fanns i Småland.) Deras talman fick en

större oval medalj i guld att bäras i guldkedja. Själva utdelningen ägde rum vid den ovannämnda kyrktågningen.

De adliga faddrarna anfördes vid dopet av landmarskalken friherre Hugo Herman von Saltza. De var utvalda ur de tre klasser i vilka adeln nu åter var indelad:

Första eller Herre-klassen bestod av tre grevar, nämligen Magnus Brahe, Charles Emil Lewenhaupt

och Pontus De la Gardie, tre friher-
rar, Carl Oxenstierna, Axel Eric Gyl-
lenstierna och Arvid Kurck; Andra
eller Riddar-klassen representerades
av Fredric Adolph Ulric Sparre af
Rosswik, Gust. Ulfsparré, Åke Soop,
Carl Fredr. Bonde, Gustaf Natt och
Dag samt Gustaf Ribbing; Tredje
eller Svenne-klassen av Pehr Elias
Gyllenstorm, Eric Magnus Cronacker,
Sam. Jacob Åkerhielm, Simon Gustaf
von Kohten, Johan Carl Schmiedeberg
och slutligen Hinric Richard Ridder-
sköld.

Alla faddrarna placerades i num-
merordning efter sin ätts plats på
Riddarhuset – Brahe tillhörde grev-
liga ätten nr 1 osv. De två första klas-
sernas tecken är briljanterade, första
klassens mer än den andra och greve
Brahes (bevarat på Skokloster) mer
än alla andras. Det var också han som
bar fram kronprinsen till dopet.
Tredje eller svenneklassens fadder-
tecken saknar briljanter.

Det är inte så många tecken som
bevarats till våra dagar. Vi har nämnt
Brahes, vartill kommer friherre Gyl-
lenstiernas med guldkedja (Lunds
universitets Historiska museum),
Åke Soops, C. F. Bondes med bevarad
guldkedja (Bondeska samlingen
på Eric'sberg), E. M. Cronackers
(numera i Kungl. Myntkabinettets
samling) och domprosten Anders
Knös exemplar. Och till dessa får vi
nu lägga det som F. A. U. Sparre af
Rosswik (1746-1812) tilldelades,
med bevarad guldkedja (se beskriv-
ningen nedan). Om denne kan vi lära,
att han representerade ätten på riks-
dagen 1778, att han hörde till Små-
lands kavalleri och blev livdrabant
med rytmästares avsked. Han deltog
också i riksdagarna 1792 och 1800.
Arnö fideikommiss innehade han ef-
ter modern. Helt kort några rader om
sparreätterna. I dag fortlever adliga
äkten (riddarklassen) Sparre af Rosswik
(nr 7), som vi mött ovan och som
härstammar från ättens äldste kände,
medeltida anfader (Västergötland) –
Rosswik ligger dock i Husby socken,
Södermanland. Ätten har delat sig i
två grenar och vår här skildrade fad-
der hörde till den äldsta, som nu är
utdöd på manslinjen, men fortlever i
en yngre gren. Från Sparre af Rosswik
härstammar nuvarande friherr-
liga ätten Sparre och grevliga ätten
Sparre af Söfdeborg. Ytterligare fyra
medeltida ätter, vars inbördes släktskap
inte kunnat klarläggas, men i
tre fall är sannolik, är utdöda sedan
länge. De använde olika former av
Sparrevapnet, men inte något släktnamn
– dessa har konstruerats av gene-
aloger och heraldiker.

Åt- och frånsida av faddertecknet 1778. På frånsidan ses texten: *Gifvit / af / K Gustaf III / till / Fr. Ad. Ulr. Sparre / af Rosswik Rid. / Fadder / till / Sverges Kron Prints / Gustaf Adolph / d. 10 Novbr 1778. Höjd 58 mm, bredd 41 mm, vikt 23,62 g.*
Foto: Gabriel Hildebrand, KMK.

Faddertecknet förvärvades våren
2006 på Bukowskis auktion nr 540,
där det hade numret 1004, av Gunnar
Ekströms stiftelse för numismatisk
forskning och har överlämnats som
gåva till Kungl. Myntkabinettet. Vi
noterar i beskrivningen följande:

Faddertecken med kedja. Guld, emalj och diamanter. Oval form med Gustaf III:s utskurna bröstbild ommramad av en lagerkrans, nertill med rosett emaljerad i grönt och rött. Upp till rosett av diamanter, samt ögla med spiralring. Frånsidan med inskription: "Gifvit af K. Gustaf III. till Fr. Ad. Ulr. Sparre af Rosswik. Rid. Fadder till Sverges Kron Prints Gustaf Adolph d. 10. Novbr 1778". Kedja i form av parställda ovala länkar. Höjd 58, bredd 41 mm. Kedjans längd 76,3 cm. Smärre emaljskador, en diaman saknas.

Tecknet väger 23,62 g, kedjan 41,74 g.

Tapperhetsmedaljen i guld

En yngre son till den ovannämnde
var Bengt Eric Ludvig Sparre (1788-
1849), som blev innehavare av Arnö
fideikommiss efter en brorson. Han
deltog i såväl pommerska kriget
1805-1807 som finska kriget 1808-
1809 (Södermanlands regemente);
under det sistnämnda blev han krigs-
fånge på Åland men utväxlades i juni
1809 för att lagom hinna delta i stri-
derna i Västerbotten. Rekommende-
rad till att erhålla guldmedaljen För
tapperhet i fält fick han denna i maj
1810. Tapperhetsmedaljen hade in-
stiftats av Gustav III men utdelades
länge endast i silver och till meniga
och underofficerare. Det var Gustav

IV Adolf som bestämde, att den
skulle utdelas i guld till förtjänta offi-
cerare i lägre grader. Därigenom
inbesparades en del riddartecken av
Svärdorden.

Tapperhetsmedaljen liksom fad-
dertecknat har bevarats i familjen.
Medaljen hängde man i fadderteck-
nets guldkedja. Eftersom den aldrig
burits på detta sätt (den bars i band i
knapphållet eller på vänstra sidan av
bröset) såldes den separat och har
hamnat hos en privatsamlare.

Litteratur

Areen, E. E.: *De nordiska ländernas offentliga belöningsmedaljer*. Stockholm 1938.

Riksdagshistoriska utställningen 1935. Katalog. Nationalmuseum. Stockholm 1935.

Nordisk Numismatisk Årsskrift 1937 (färgplansch).

Gillingstam, H.: Sparre. *Svenskt Biografiskt Lexikon* 2006.

Holmquist, K.: *Av kunglig nåd ... Katarina den stora och Gustav III*. Nationalmuseum, utställningskatalog. Stockholm 1998.

Lagerqvist, L. O.: *Emaljerat guld till kunglig fadder. Quadra*. Kungl. Myntkabinettet. Stockholm 1998.

Ordning, i akttagen wid Hennes Kongl. Maj:ts lyckeliga förlossning: jemte hwad i akttagas skal wid Hans Kongl. Höghet Kron-Prinsens Döpselse-Act, den 10 November 1778. Stockholm 1778.

Sparre, Erik & Robert: *Medeltida Sparrar. Sparreätternas släktförening* 2003.

Denna uppsats har tidigare i förkortad form tryckts i *Bukowskis Revue*, våren 2006. □

Polletter tillverkade av Gustav Ekwalls Gra- vyranstalt i Göteborg

Medaljgravören Gustav Ekwall var bördig från Fogdeholm, Lommaryds socken i Småland och son till kronofogden Nils Fredrik Ekwall. Familjen var konstnärligt begåvad och den äldre brodern, E. Hugo, var en skicklig medaljgravör, brodern Knut var professor vid Konstakademien och system Emma målarinna.

Gustav, som var yngst, föddes 1858, fick sin utbildning i Göteborg och var därefter anställd vid litografiska tryckerier i Jönköping och Norrköping. År 1881 flyttade han till Göteborg där han verkade som gravör från 1882. Firman registrerades 13 juli 1888 och avregistrerades 1914. Bilden här intill visar företagens annons från 1892. Bild A.

Under de närmsta årtiondena – 1900-1919 – framställde han en mängd medaljer, märken, jetonger och hundskattmärken. Rörelsen upphörde 1914 och samma år flyttade han till Alingsås, där han dog 1920.

År 1937 överfördes Ekwalls verkstad till Göteborgs Museum och i den

Bild A. Gustav Ekwalls Medalj- och Metallgraveringsaffär samt Präglingsanstalt. Annons från 1892.

C.b.

2. Pollett. LINDHOLMEN ★ ★ ★. Centralt 3 / ÖRE inom en pärlcirkel. Åttkantig med konkava sidor. Fyrkantig utstansning. Mässing, 28 mm. Bild C.b.

D.a.

5. Pollett (Pripp & Son). Inom pärlcirkel 1 / KRONA. Rund. Mässing, 28 mm. Bild D.a.

Stämpel I

Bild B. Stämpel I. Rund. 14 mm. Slät cirkel och pärlcirkel. ★ GUST. EKVALL ★ GÖTEBORG. Centralt skruvverk eller stötverk omgivet av bokstäverna V och M. Skala 2:1.

C.c.

3. Som föregående men 3 instansat / ÖRE. Åttkantig med varannan sida konvex och varannan sida konkav. Fyrkantig utstansning. Mässing, 28 mm. Bild C.c.

D.b.

6. Som föregående men 50 / ÖRE. Vågformig kant. Mässing, 28 mm. Bild D.b.

C.a.

1. Pollett. VARIÉTÉ DU BOULEVARD, nedan en ros. Inom en pärlcirkel 25 / ÖRE. Mässing, 27 mm. Tillverkad 1877-1884 eller 1893-1895, det sistnämnda mest troligt. Bild C.a.

C.d.

4. Pollett. LINDHOLMEN ★ ★ ★. Centralt 10 / ÖRE inom en pärlcirkel. Urnupna sidor. Fyrkantig utstansning. Mässing, 28 mm. Bild C.d.

D.c.

7. Som föregående men 25 / ÖRE. Åttkantig med varannan sida konvex och varannan konkav. Mässing, 28 x 28 mm. Bild D.c.

ingick ett stort antal punsar, patriser och stämpel till medaljer, märken och polletter. Ekwall arbetade efter den gamla tekniken. d.v.s. utan hjälp av reduceringsmaskin. Bland verktygen fanns bl.a. ett tusental bokstavs-punsar som graverats av Ekwall.

Polletter

Polletter framställdes framförallt till varvet Lindholmen och bryggeriet Pripp & Son i Göteborg men även till Concert du Boulevard som invigdes 1877 och låg vid S. Allégatan 9. Etablissemangen var mycket populärt på grund av sin varietéunderhållning och var verksamt under åren 1877-1883 och 1893-1895. Lindholmens polletter var avsedda för färjetransporter över Göta älv och tillverkades ca 1907-1914.

D.d.

8. Som föregående men 10 / ÖRE.
Oval. Mässing. 20 x 30 mm. Bild D.d.

9. Som föregående men 5 / ÖRE.
Åttkantig. 25 x 25 mm.

H.

12. Hundskattemärke. Oval. Mässing.
22x27 mm. Inom pärlcirkel
GÖTEBORGS STADS HUND-
SKATTEMÄRKE, bågigt nedåt. På fältet
hundhuvud åt vänster. Ovan rektangel
med årtalet 1900. Nedtill oval med nr
1257. Bild H.

K.a.

16. Pollett. Ytterst en pärlcirkel. 1 Kr. /
EKWALL / GBG nedanfö. Rund.
Mässing. 24 mm. Bild Ka.

Stämpel II

Bild E. Stämpel II. Rund. 15 mm.
· GUST. EKWALL · GÖTEBORG.
Ytterst en pärlcirkel.
Innerst dubbel slät cirkel. Skala 2:1.

F.

10. Pollett. LINDHOLMEN ★ ★ ★.
I centrum inom en pärlcirkel 3 / ÖRE.
Åttkantig med konkava sidor. Fyrkantig
utstansning. Mässing. 28mm. Bild F.

G.

11. Pollett. Inom pärlcirkel 25 / ÖRE.
Omväxlande fyra större konvexa och
fyra mindre konvexa med urnupna kan-
ter. Koppar. 27 mm. Bild G.

Foto: Författaren.

Stämpel III

Bild I. Stämpel III.
Samma som stämpel II men innerst en
enkel slät cirkel. Skala 2:1.

13. Pollett. Samma som åtsidan på nr 2.

J.a.

14. Som föregående men utan fyrkantig
utstansning. Bild J.a.

J.b.

15. Verktogsbricka? Ytterst en pärlcirkel
S · R · F / 789. (S R F = Skandinaviska
Remfabriken?, Vårgårda, Lagmanholm,
Svenska Remfabriken, Gislaved). Hål
uptill. Mässing. 27 mm. Bild J.b.

K.b.

17. Som föregående men 50 (öre).
24 mm. Bild K.b.

K.c.

18. Som föregående men 25. 22 mm.
Bild K.c.

K.d.

19. Som föregående men 10. 20 mm.
Bild Kd.

20. Som föregående men 5. 27,5 mm.

Stämpel IV

Bild L. Stämpel IV. Rund. 9 mm.
· G. EKWALL · GÖTEBORG, inom
pärlcirkel. I centrum en ros omgiven av
en pärlcirkel. Skala 2:1.

M.a.

21. Pollett. LINDHOLMEN ★ ★ ★.
I centrum 3 / ÖRE inom pärlcirkel. Åttkantig med konkava sidor. Fyrkantig utstansning. Mässing. 28 mm. Bild M.a.

M.b.

22. Som föregående men 8 öre. Rund med urnupna sidor. Fyrkantig utstansning. Mässing. 28 mm. Bild M.b.

Stämpel V

Bild N. Stämpel V. Rund. 20 mm.
★ GUST. EKVALL ★ GÖTEBORG.
Ytterst en slät och en pärlcirkel.
Centralt slät cirkel med liten ★ i mitten.
Skala 2:1.

O.

23. Pollett. LINDHOLMEN ★ ★ ★.
Centralt 8 / ÖRE inom pärlcirkel. Rund med urnupna sidor. Fyrkantig utstansning. Mässing. 28 mm. Bild O.

Stämpel V

Bild P. Stämpel VI. Rund. 15 mm.
GUST. EKVALL'S GRAVYRANSTALT ★.
Skala 1:1.

Pollett: Se Bild P.

Q.

24. Hundskattemärke. Oval. Mässing.
22x27 mm. Inom pärlcirkel
GÖTEBORGS STADS HUND-
SKATTEMÄRKE. Å fältet hundhuvud åt
vänster. Ovan inom rektangel årtalet
1916. Nedtill oval med nr 200. Bild Q.

VII. Utan stämpel på frånsidan.

R.a.

25. Pollett. Ytterst pärlcirkel. 1 Kr. /
EKVALL nedanför. Rombform. Mässing.
24x24 mm. Bild R.a.

R.b.

26. Som föregående men 50 (öre).
Mässing. 24x24 mm. Bild R.b.

R.c.

27. Som föregående men 5. Rund.
Mässing. 27 mm. Bild R.c.

28. Reklampollett. Åts.: GUST. EKVALL
METALLFIRMA.
Vitmetall. S. Svensson nr 20758.
Hans Lundberg

Litteratur

Fredberg, C. R. A.: *Det Gamla Göteborg*.
Del 1. Facsimilupplaga 1977.

Handelsregistret i Göteborg.

Person, [Gamby], E.: Gustav Ekwalls
gravörverkstad till Göteborgs Museum.
NNUM 1938:87.

Svenskt Konstnärslexikon. 1957. □

Utställningar i Sporrong's skyltfönster

Den gamla anrika firman C. C. Sporrong & Co hade butikslokaler på bästa läget i Stockholm, nämligen Kungsgatan. Detta var huvudstadens paradgata under 1920-1950-talen, och det var där som många av de finaste affärerna fanns. Då kände de flesta stockholmare till Sporrong's och deras fina exponeringar i det stora skyltfönstret. Företaget bytte ofta sina skyltningar för att visa allt det nya som producerats.

Någon i Svenska Numismatiska Föreningen hade goda kontakter med Sporrong's och föreslog att föreningens medlemmar då och då skulle kunna visa intressanta föremål ur sina samlingar. SNF:s avsikt med utställningarna i skyltfönstret var att propagagera för numismatiken. Man önskade fler medlemmar – ”den [föreningen] behöver nämligen för sina uppgifter i hög grad det stöd, nytillträdande medlemmar kan skänka”.

Under år 1938 visades i olika omgångar antika mynt, medeltida braketter, ett plåtmynt i valören 8 daler sm, världens tyngsta silvermynt som kom från Siam – vikten var ca 10 kg!

Mest visades gamla medaljer. Bl.a. fick Sporrong's kamrer O. Järnulf ställa ut sina renässansmedaljer. Säkert fanns det många flanerande stockholmare som fann de utställda föremålen intressanta. Kanske fick SNF en eller annan ny medlem?
IW

Nya sedlar?

När den typ av här avbildade arbetspolletter utgavs av Ytterstfors AB (publicerad av Richard Kjellgren i SNT 1996:4) utlöste de en reaktion i pressen. Westernorrlands Allehanda jämförde dem – i september 1878 – med enskilda kreditsedlar som tidigare stoppats av banklagen, och tidningen såg inte heller med blida ögon på utgivningen av detta bolags papperspolletter. De är tryckta på gråblått papper och mäter 7½ x 14 cm, d.v.s. ungefär samma mått som en åttida banksedel.

Ägaren till den pollett som visas upp på tidningsredaktionen hade meddelat, att "dylika sedlar eller polletter börjat spridas på landsbygden i Vesterbotten" (där ju Ytterstfors ligger i Byske socken). Påståendet kan tolkas som att de kommit att användas som mer eller mindre allmänt betalningsmedel där. Tidningen skriver vidare att:

I tider då det uppkommit en viss stockning i cirkulationen af lagligt myntrepresentativ, vore det onekligen ganska beqvämt, om litet hvar, som icke för tillfället vore stadd vid kassa, kunde afhjelpa förlägenheten medelst små tryckta lappar, hvilka genom färg och format lätteligen gäfvade dem en förvillande likhet med "verkliga" sedlar, och derföre såsom sådana mottogs af sådana som icke hade så noga reda på förhållandet med sedelutgifningen i vårt land och villkoren för dess lagliga helgd.

Tidningen uppmanar ordningsmakten att ta hand om saken i tid för att inga missförstånd ska ske – detta för såväl utgivarens av polletterna som deras innehavares skull. I sammanhanget kan nämnas att utgivningen av dessa enkronaspolletter påbörjades bara tre år efter det att de gamla enkronesedlarna upphört att ges ut och att Riksbankens lägsta sedelvaror var fem kronor 1878.

MGL

Strandbergs Mynt

&

Aktiesamlaren AB

köper och säljer

Mynt, sedlar, ordnar, medaljer, aktiebrev
äldre handlingar m.m.
charta sigillata, fornsaker m.m.

Se vår hemsida

www.aktiesamlaren-bjb.se

Arsenalsgatan 6, Box 7377, 103 91 Stockholm
Tel: 08-611 01 10, Fax: 08-611 32 95

Papperspolletter som den här mottogs med tvivel av pressen när de kom ut på 1870-talet. Kunde de användas som riktiga sedlar? Men på baksidan är följande text tryckt: "Ingen pollett gäller utan Ytterstfors namnstämpel eller i andra ombyten än emellan Ytterstfors Handelsbod, Ytterstfors Kontor och arbetare derstädes".

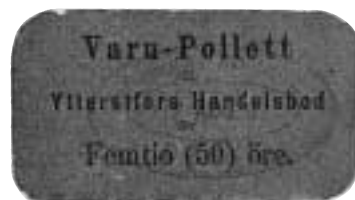
Mått: 7½ x 14 cm. Skala 1:2. Foto: Gabriel Hildebrand.

Varupolletter från Ytterstfors

I SNT 1996:4, s. 80-81, presenterade Richard Kjellgren en s.k. arbetspollett från Ytterstfors AB i Byske socken, Västerbotten. I samma artikel presenterades även tre varupolletter från deras kontor i Furuögrund. Med dessa papperspolletter, liksom nedanstående, kunde man inhandla varor för motsvarande summa i Ytterstfors handelsbod eller byta dem mot kontanter på företagets olika kontor. Ytterstfors AB bildades 1874.

Här följer några tillägg som komplement till ovannämnda artikel. Polletterna finns i Skellefteå museum.

Börje Rådström

2. Ytterstfors handelsbod. 50 öre. I stämpelein kan man se att det överst står Ytterstfors Aktiebolag, nederst Byske, samt i mitten ett datum, 2 augusti 82(?). Blå. 36x63 mm.

3. Ytterstfors kontor. 5 kronor. Grågrön. 35x63 mm.

1. Ytterstfors handelsbod. 10 kronor. I stämpelein kan man se orsnamnet Byske i versaler nederst. Båda sidor, den ena vit, den andra sidan med stämpelein, är lila. 35x64 mm.

4. Furuögrunds kontor. 25 öre. Gul. 35 x 64 mm.

Foto: Krister Hägglund. □

Järnvägen 150 år

AB Myntverket i Eskilstuna har på uppdrag av Sveriges Riksbank utgivit två minnesmynt till järnvägens 150-årsjubileum 1856-2006. Konstnär är Annie Winblad Jakubowski. Mynten presenterades på järnvägs-mässan i Gävle av vice riksbankschef Lars Nyberg den 8 september i år.

Det ena myntet är av guld i valören 2000 kr, 900/1000 (Au 900, Ag 50, Cu 50), väger 12 g och mäter 26 mm. Upplagan är 5 000 ex. Det andra är av silver med valören 200 kr, 925/1000 (Ag 925, Cu 75), väger 27,03 g och mäter 36 mm. Upplagan är 50 000 ex. Guldmyntet säljs för 2 500 kr, sil- vermyntet för 250 kr.

De nya jubileumsmynten 2006 – Järnvägen 150 år – i guld och silver. De har formgivits av Annie Winblad Jakubowski. Foto: Riksbanken.

Guldmyntet:

Åtsida: Stilisert vagnshjul, vars ekrar är utformade som bokstäver och lyder JÄRNVÄGEN upptill medsols, 150 ÅR nedtill motsols, till vänster om siffrorna ett med hammare överlagt €, vilket är symbolen för Eskilstuna och Myntverket, till höger S I för initialerna i riksbankschefens namn (Stefan Ingves). Utanför bokstaven € läses SVERIGE vid ytterkanten.

Frånsida: Upptill ett vagnshjul med fyra ekrar synliga och som löper på ett järnvägsspår – symbol för mötet mellan det runda och det raka. Till

vänster om hjulet årtalet 1856 och till höger årtalet 2006. Under spåret valören 2000 / KR.

Silvermyntet:

Åtsida: Som guldmyntet ovan.

Frånsida: Järnvägsspår löper kors och tvärs över ytan, upptill till vänster en gran, till höger valören 200 / KR. Nedtill på ett av spåren läses årtalen 1856 och 2000.

Mynten har som vanligt ett överpris på 500 respektive 50 kr. De kan köpas genom Myntverket mot för-

skotts betalning och då tillkommer dessutom postens avgifter. *LLT*

Lästips i SNT!

Mer om konstnären Annie Winblad Jakubowski finns att läsa i presentationen av jubileumsmynten Kungliga Slottet 250 år, i SNT 2005:1. Hon har också formgivit minnesmynten över Unionsupplösningen 1905-2005, vilka presenterades i SNT 2005:5, samt Det svenska frimärket 150 år, SNT 2006:4.

Personalia

Claes-Olof Algård 1925-2006 – minnesord

Den 30 mars 2006 kom budet om myntsamlaren Claes-Olof Algårds bortgång. Olle Algårds myntintresse väcktes sannolikt av hans morfar, direktör Niklas Alexander Bohlin, som ägde en omfattande svensk myntsamling, vilken han förvärvade år 1948. Olle Algård blev sedan inte minst under 1960- och 1970-talen en av de främsta myntsamlarna i Sverige. Han samlade främst guldmynt och riksdalrar i höga kvaliteter. Vidare var han en av de mest aktiva köparna när stora delar av Sven Svenssons samlingar såldes ut 1964,

1966 och 1970. Olle var även ofta sedd hos Harry Glück som då ägde Hirschs mynthandel. Inköpet av överste Bengt Reuterskiölds samling hade även stor betydelse för Olles samlande. När Bjarne Ahlström kom igång med sin auktionsverksamhet och fick in Gunnar Ekströms samling kom mycket trevligt material ut på samlarmarknaden, där Olle lyckades förvärva många fina mynt.

Olle Algård flyttade med sin familj till Vancouver, Kanada, strax efter mitten av 1980-talet. Jag hade förmånen att lära känna Olle privat och hälsade på honom flera gånger i Kanada. Olle var en synnerligen ungdomlig och kreativ person, och i hans sällskap märktes aldrig ålderskillnaden mellan oss.

Ted Malmstedt

Myntsamlaren Olle Algård avled den 30 mars i år. Fotot är taget av Ted Malmstedt under en gemensam USA-resa.

Karl XII på polsk minnesmedalj

Tidigare i år var Kungl. Södermanlands regementes kamratförening representerad när man firade 300-årsminnet av slaget vid Wschowa – som då hette Fraustadt och låg i guvernementet Posen i Preussen, nu Poznań i Polen – och därvid överlämnades några gåvor avsedda för H M Konungen (som inte var närvarande).

Till dessa gåvor hörde den här avbildade medaljen, som stadens borgmästare Krzysztof Grabka skänkte. Om slaget kan vi numismatiker läsa i B. E. Hildebrand (Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar, del I, Stockholm 1874, s. 530 nr 91) och det framgår, att det ägde rum den 3 februari 1706. Fältmarskalken (utnämnd 1705) Carl Gustaf Rehnschiöld (1651-1722) besegrade genom en s.k. dubbel omfattning den nästan två gånger så stora rysk-sachsiska hären under befäl av generalen riksgreve Matthias Johann von der Schulenburg (1661-1747). Rehnschiöld upphöjdes samma år till greve av Karl XII.

Medaljens åtsida visar svenske kungens porträtt efter den av Arvid Karlsten signerade medaljen från

Medalj över slaget vid Fraustadt 1706-2006. Konstnär: Zofia Kubisuiak, Poznań.
Silver. Tillhör H M Konungen. Foto: Gabriel Hildebrand.

1708 (alltså Hildebrand nr 91, omnämnd ovan). Enligt S. Stenström (Nordisk Numismatisk Årsskrift 1945) är porträttet sannolikt utfört av Karlstens svärson Bengt Richter.

Den nya medaljen mäter 47 mm och är utförd i silver (16 ex) och i brons (65 ex) hos ett företag i Poznań som heter PPHU, mera utförligt Przesiębiorstwo Handlowo-Produkcyjno-Uslugowym "Mabro", på ul. Wiedeńska 97, om någon läsare har sina vägar förbi. Konstnär är Zofia Kubisuiak (f. 1950) i Poznań. Förlagan till fransidan har utarbetats av en anställd vid Muzeum Ziemi Wschowskiej i Wschowa. För upp-

gifterna tackas direktören vid detta museum, Leszek Marciniak.

Beskrivning:

Åtsida: CAROLUS XII [] D G REX SVECIAE medsols längs övre kanten, i mitten kungens bröstbild höger sida, iförd harnesk, mantel och halsduk.

Frånsida: BITWA POD WSCHOWA [= slaget vid Wschowa] medsols upptill längs kanten, nedtill 1706 – 2006 motsols längs kanten, i mitten vapensköld (kurfurstendömet Sachsen) lagd över ett vapentält samt två korsade svärd och fyra korsade spjut.

LLT

Välkommen till Svenska Föreningen för Historiska Värdepappers AUKTION # 54 av historiska aktiebrev

lördagen den 18 nov kl. 11.00 med visning från kl 10.00

Auktionen hålls på Kungl. Myntkabinettet

Sveriges Ekonomiska Museum Slottsbacken 6, Stockholm

Måndag den 6 november kl 16.00 föreläser chefen för
Kungl. Myntkabinettet Sveriges Ekonomiska Museum

IAN WISÉHN

om "Riksbankens guldaffärer under andra världskriget
och andra lustigheter"

Anmälan till Marita Strandberg senast torsdag 2 november
08-611 01 10, e-post: info@aktiesamlaren-bj.bj.se

Växelbaren på Rydbergs 1906

För etthundra år sedan, 1906, kom den nya tvåkronan, där porträttet på Oscar II var utbytt och framförallt, kungens valspråk var ändrat till "Sveriges väl" efter unionsupplösningen med Norge. Följande härliga kåseri skrevs då av signaturen "Hawkins" och finns med i Wedbergs klippssamling från 1906, men där nämns inte i vilken tidning det var tryckt.

Berättelsen utspelar sig i baren på Hotell Rydberg med adress Gustaf Adolfs Torg 16 på Norrmalm i Stockholm. Rydberg ansågs vara fullt jämförbart med de bästa hotellen i Europa och öppnade 1857. Namnet kommer av grosshandlaren och skeppsredaren Abraham Rydberg som donerat pengar till ett "Hotel de Ville". Ett kafé drevs där från år 1869 av Regis Cadier och ansågs som ett under av elegans på den tiden. Baren öppnade 1902 som en "American Bar" och var den första av det slaget i Stockholm och mycket populär. År 1914 stängdes hotellet och huset revs för att ge plats åt en bank.

Men här är det alltså år 1906 och herr Gustafsson, välkänd bartender på Rydberg, växlar nötta sedlar mot splitterna tvåkronor vid sidan om drinkblandandet:

Man behöver endast ögna som hastigast i veckans skämttidningar för att bli övertygad om, hvilken stor och märklig man hr Gustafsson, bartender på Rydberg, är. I Söndags-Nisse kallas Gustaf Adolfs torg för Gustafssons torg, i Puck berättas en historia, som uppgifves ha Gustafsson på baren till urkälla, i Nya Nisse göres några vitsar å la barmästar Gustafsson och själfva Karbasen aktar icke för

Oscar II, tvåkrona präglad 1906 och 1907. Silver. Myntmästarmärket E. B. står för Emil Bruswitz.
Foto: ATA.

rof att i ett kåseri om Gustaf Adolfsstatain dragra den märkliga mannen bakom disken på Rydbergs bar. Främlingen måste inför all denna öfverflödande uppmärksamhet stanna inför den Gustafssonska gestalten med den känsla af aktning och vördnad som den personifierade esprit'n har rätt att fordra af mindre begåfvade medmänniskor.

Gustafsson log som solen själf och tuggade gamla vitsar som en krossmaskin tuggar grästen och skakade drinkar så våtvarorna stodo som en fontän kring honom. Han hade mycket ondt om tiden, ty det var icke nog med att skratta och vitsa och skaka – till alla dessa vanliga funktioner hade lagts ännu en: han växlade också. Det var ett skramlande af silfverpengar och prasslande af sedlar som på ett veritabelt växelkontor.

– Ge' mej tio. – Ta hit femton – jag vill

ha två – har Gustafsson fyra så'na där till? –

Det var ett surr och ett stim som på själfva börsen.

Och Gustafsson slängde fram tio och femton och två och fyra splitterna silfverblanka tvåkronor och kasserade in gamla nötta pengar och sedlar i stället.

Det var de nya tvåkronorna som svenska folket här fick växla till sig. Gustafsson hade etablerat en hel liten växelaffär vid sidan af drinkblandandet. Någon avance för sitt besvär tog han inte – men naturligtvis måste hvarje växlare honnettemang ta' en drink. Och svenska folket som är piggt på allt nytt vill i dessa dagar gärna lägga sig till med de nya pengarna. Men det är så besvärligt, ty man måste vandra till riksbanken och där får man icke växla till sig högre belopp än fyra kronor. Gustafsson däremot växlar hur höga belopp som helst han, ty han skaffar sig sitt silfver från själfva k. myntet, som levererar honom den ena hundrakronorspåsen efter den andra.

Detta är antagligen Gustafssons första steg på ärans och fondmäklarens steg.

Men det har varit ett ansträngande steg att ta. Gustafsson påstår själf att han fått myntverk i armen af allt växlandet och att han fått prata så för varan att han blifvit harmynt ...

MGL

Svenska och skandinaviska mynt och sedlar.

Stor sortering av utländska jubileumsmynt, årsset samt småmynt.

Euro-utgåvor, polletter och medaljer.

Prislistor gratis.

NORRTÄLJE MYNTHANDEL

Box 4, 761 21 Norrtälje

Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

INTERNETADDRESS:

<http://www.nmh-mynt.n.a.se>

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(*uppges samlarområde*)

Klostergatan 5, 222 22 LUND

Tel och fax 046-14 43 69

e-post: siv-gunnar@swipnet.se

Interiör från Rydbergs bar, okänt år.

Kanske är det herr Gustafsson som står bakom disken. Okänd fotograf.

MYNTAUKTION

Söndagen 26 november 2006 på Kungliga Myntkabinettet
Slottsbacken 6, Stockholm med start kl. 12.00

Vi kommer att försälja en svensk myntsamling från Olof Skötkonung till modern tid
med tonvikten lagd på Vasaperioden samt ett antal svenska besittningsmynt.

Auktionen avslutas med en trevlig samling kastmynt.

NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46, Box 5132, 102 43 Stockholm
Tel. 08/662 62 61, fax 08/661 62 13, info@nordlindsmynt.se

Auktionskatalog med avbildningar i färg erhålls enklast genom insättande
av 150:- på vårt Plusgirokonto 25 42 99-1.
Katalogen finns utlagd på www.nordlindsmynt.se.

Visning kommer att äga rum veckan innan auktionen i våra lokaler och även under
Myntets Dag på KMK lördagen 25 november eller efter överenskommelse.

MYNTKOMPANIET

Vi håller **2 kvalitetsauktioner** och 9 månadsauktioner om året gemensamt med Frimärkskompaniet, Lars-Tore Erikssons Frimärksauktioner och AB Philea.

Vi söker **inlämningar** av bättre mynt, sedlar, frimärken, vykort, handskrifter, aktiebrev, autografer m.m.

Vi har mycket goda möjligheter att finna köpare till dina objekt eftersom ca 20 000 kunder ser varje auktion via våra kataloger och hemsidan.

Myntkompaniet
Svartensgatan 6
116 20 Stockholm

Tfn: 08-678 32 17
Fax: 08-643 22 38
E-post: mail@philea.se

www.myntkompaniet.se

AURUM AUKTIONER AB stockholm

Myntauktioner i centrala Stockholm!

Låg provision - Alla objekt beskrivs utförligt
både i tryckt katalog och Internetkatalog

Vi söker alltid bättre
mynt, sedlar, medaljer, polletter och litteratur!

Tel. 08-660 20 70, vard. 9-13 Mail: info@aurumauktioner.se

www.aurumauktioner.se

MYNT- & FRIMÄRKSTILLBEHÖR

till lågpris

HF FRIMÄRKEN

Trålvägen 6, 434 92 Vallda

Tel. 0300-281 25, Fax 282 25

www.hffrimarken.com • info@hffrimarken.com

HB MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19507

S-104 32 Stockholm 19

T - Rådmansgatan (uppgång Handelshögskolan)

+ fax 08-673 34 23

*Svenska och utländska mynt, sedlar och ordnar,
militaria och nålmärken, medaljer*

Öppet: vard. 11-17, fred. 11-15, lörd. 11-14

MYNTMÄSSA

lördag 25 november

KUNGL. MYNTKABINETTET • SLOTTSBACKEN 6, STOCKHOLM

10.00-10.30 Lars O. Lagerqvist: *Sista kronvittnet från stora auktionen 1966-1970.*

10.30-11.00 Ian Wiséhn: *Vi minns riksantikvarien Bror Emil Hildebrand.*

11.00 - 15.00 Nio mynthandlare:

Hamrin & Svahn Mynthandel, HB Mynt & Medaljer, J. Pedersen Mynthandel,
J. Walldén Mynthandel AB, Pecunia HB, Strandbergs Mynthandel,
Ticalen Mynthandel, Ulf Nordlinds Mynthandel AB
Gästutställare: Riibe Mynthandel AS, Trondheim

Entré 30 kr **Specialpris på fatöl med smörgås utlovas av MYNTKROGEN!**

Arrangörer: Sveriges Mynthandlares Förening / Svenska Numismatiska Föreningen

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 19 företag i nio olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

Antikboden

Kyrkogatan 2, 222 22 LUND
Tel. 046-12 99 00

Karlskrona Mynthandel

Hantverkaregatan 11, 371 35 KARLSKRONA
Tel. 0455-813 73

Kronans Mynt

Västra Hamngatan 6, 411 17 GÖTEBORG
Tel. 031-13 55 81

Rune Larssons Mynthandel

Stora Brogatan 14, Box 98, 503 06 BORÅS
Tel. 033-41 03 15

Lunds Mynthandel

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel./fax 046-14 43 69

AB Malmö Mynthandel & Vykortsantikvariat

Sven Gunnar Sandberg
Kalendegatan 9, 211 35 MALMÖ
Tel. 040-611 65 44

J. Melin Mynt

Koltrastvägen 23, 370 24 NÄTRABY
Tel. 0455-155 99

Myntinvest Corona

Östra Storgatan 20, 611 34 NYKÖPING
Tel./fax 0155-28 63 25

Mynt & Medaljer

Sveavägen 96
Box 195 07, 104 32 STOCKHOLM
Tel./fax 08-673 34 23

Ulf Nordlinds Mynthandel AB

Karlavägen 46
Box 5132, 102 43 STOCKHOLM
Tel. 08-662 62 61, Fax 08-661 62 13

Norrtälje Mynt AB

Niils Ferlins gränd 1
Box 4, 761 21 NORRTÄLJE
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

Pecunia HB

Farinvägen 8, 245 33 STAFFANSTORP
Tel. 046-25 21 19

J. Pedersen Mynthandel

Norra Strandgatan 30
Box 1320, 251 13 HELSINGBORG
Tel./fax 042-12 25 28

Selins Mynthandel

Regeringsgatan 6, 103 27 STOCKHOLM
Tel. 08-411 50 81, Fax 08-411 52 23

Strandbergs Mynthandel

Arsenalsgatan 6
Box 7377, 103 91 STOCKHOLM
Tel. 08-611 01 10, Fax 08-611 32 95

Tamco Numismatics

Box 6235, 102 35 STOCKHOLM
Tel./fax 08-650 0342

Ticalen Mynthandel

Stureplatsen 3, 411 39 GÖTEBORG
Tel./fax 031-20 81 11

J. Walldén Mynthandel AB

Nybrogatan 36
Box 5381, 102 49 STOCKHOLM
Tel. 08-662 50 60, 070-607 65 34

Håkan Westerlund Mynthandel

Vasagatan 42, 111 20 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07, Fax 08-21 21 96

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 19 507, 104 32 Stockholm, Tel. 08-673 34 23, Fax 08-673 34 23
Besök vår hemsida: www.mynt.nu/smf/

MYNTAUKTION

25 november 2006
på Grand Hotel i Stockholm

Utrop 40.000 SEK

Utrop 10.000 SEK

Utrop 100.000 SEK

Utrop 200.000 SEK

Vi tar fortsättningsvis emot material till vår nästa auktion.

Ahlström/Thomas Høiland Myntauktioner AB

Frimärken · Mynt · Vin · Smycken · Silver
Rådmansgatan 21 · S-100 41 Stockholm · Tel +46 08-101010
Lygten 37 · DK-2400 Köpenhamn NV · Tel +45 3386 2424
info@THauctions.com · www.THauctions.com